

УДК [94 (470+571) : 271.2] «196»

Н. В. Заблоцька

**ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО
РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА ВІРУЮЧОГО
НАСЕЛЕННЯ УРСР ПОЧАТКУ 60-Х РР. ХХ СТ.**

На сучасному етапі розвитку української держави спостерігається відродження духовного та релігійного життя населення. Цей процес став важливим аспектом у будівництві державної політики, що наочно підтверджує широке висвітлення у липні 2010 р. офіційного візиту Святійшого Патріарха Московського та всія Русі Кирила до України. Метою візиту до української пастви стало урочисте святкування річниці Хрещення Русі. Під час відвідування декількох українських міст Кирило виступив з святковими промовама. Так, у місті Дніпропетровську Патріарх зробив акцент на тому, що Православна Церква повинна бути єдиною Церквою Московського Патріархату. Зрозуміло, що Кирило мав на увазі нещодавні події в Україні – спробу створити єдину помісну українську Церкву, на що в Москві відреагували дуже різко та однозначно – повинна бути єдина Православна Церква саме Московського Патріархату. Вивчення історії православної громади дає змогу зрозуміти деякі підвалини конфлікту у взаємовідносинах українського та російського духівництва, однією з яких могло слугувати послаблення впливу Московського Патріархату на населення України, що було наслідком політики радянської доби. Важливо вивчити та проаналізувати ту ланку подій, що спричинили непорозуміння всередині РПЦ, дослідити закономірності, що відбулися в суспільстві, та завдяки яким на сучасному етапі розвитку стало можливим зростання релігійності населення, збільшення кількості культових споруд, підвищення інтересу громадськості до питань релігії.

Серед робіт, присвячених вивченню проблеми взаємин трикутника "влада – церква – суспільство", необхідно виділити праці таких науковців: В. Пашенка, В. Баран, В. Ципіна, А. Колодного [1–4].

Метою нашої розвідки є аналіз взаємовідносин комуністичного істеблїшменту з Російською Православною Церквою та їх вплив на населення УРСР на початку 1960-х рр.

У цей період влада СРСР почала ставити нові акценти у політиці щодо релігійного життя в суспільстві. Процес був пов'язаний з компартійним рішенням, що релігійність не має сильних соціальних коренів, а високий рівень її серед радянського населення є наслідком поганої атеїстичної роботи в поєднанні з неналежною увагою до питання взаємовідносин "Церква – людина".

Закриття храмів та культових споруд не давало тих плідних результатів, на які очікувало керівництво держави, тим більше, що саме у

цей період радянської історії "...комуністична ідеологія сама претендувала на ту роль в суспільстві, яку посідала церква" [4, с.535]. Влада усвідомлювала, що політика, яка проводилась раніше, не в змозі дати результат, якого очікувала партійна еліта. Значна частина населення все одно залишалася віруючою. Як зазначає дослідник В.Горовий, "...свідомість сучасних віруючих формується з багатьох суперечливих уявлень. В ній досить часто поєднується несумісне – елементи наукових знань з розпливчастими релігійними переконаннями" [5, с.4].

Радянська влада почала переглядати свою діяльність та методи впливу щодо функціонування релігійних організацій та діяльності служителів культу. Було зроблено акцент на усунення прорахунків у антирелігійній роботі, що виникли на місцях і які могли суттєво підірвати авторитет партії. У січні 1960 р. з'являється постанова ЦК КПРС "Про заходи з ліквідації порушень духовенством радянського законодавства про культу", яка в березні була продубльована відповідною постановою ЦК Компартії України. Вони констатували, що внаслідок непослідовної політики партії щодо Церкви їй вдалося зміцнити матеріальну базу парафій, розширити благодійницьку діяльність, посилити протидію науково-атеїстичній пропаганді серед населення, зміцнити взагалі церковну організацію, що наразі було неприпустимо. Виконуючи партійні вказівки, Рада Міністрів СРСР у лютому 1961 р. ухвалює рішення "Про посилення контролю за виконанням законодавства про культу"; відповідну постанову у квітні ухвалила Рада Міністрів УРСР. Передбачалося послаблення матеріальної бази церкви, зменшення чисельності монастирів, скорочення семінарій, значна увага приділялася закриттю "святих" місць [1, с.321].

На підставі цих рішень розпочалась нова хвиля боротьби з релігійними проявами в суспільстві, але відтепер наступ перейшов в дещо іншу площину. Почалась своєрідна боротьба за свідомість людини. Радянська влада взяла тактику не винищення релігійної свідомості, а поступової заміни її радянською. Важливим акцентом у політиці стало те, що дії влади були спрямовані в цілому не проти церковнослужителів та релігійних культів, а проти релігійних думок у свідомості людей. Науковий світогляд був спрямований розкрити неспроможність релігійних уявлень та розвіяти будь-які "міфи" Церкви [2, с.107].

Використовувались як традиційні, так і нові методи боротьби з проявами релігії: закривались храмові споруди (наприклад, станом за 1960 р. в Одеській області працювало 206 церков, з них у 1960 р. закрито 53) [6, с.13–18]; контролювались прибутки церков та їх чисельність (так, у Вінницькій області прибутки церковних організацій за 1959 р. склали 8880037 крб., а за 1960 р. вже 7325391 крб.) [7, с.8]; закривались або знищувались "святі" місця (у 1963 р. була закрита Києво-Печерська лавра, в печерах якої знаходились мощі святих угодників) [3, с.516]; спростовувались релігійні дива (у Закарпатській області була призначена спеціальна комісія для розслідування факту прояву образу Діви Марії на

скляній поверхні вікна) [8, с.34]; закривались монастирі та семінарії (на початок 1959 РПЦ мала 47 монастирів, але вже до середини 1960-х рр. зосталось тільки 16; закрито було 5 семінарій: Ставропольську, Саратовську, Київську, Луцьку та Жировицьку) [3, с.516]; проводилась активна антирелігійна пропаганда серед населення (наприклад, у Луганській області здійснювались виїзди агітмашини з пересувною виставкою "Наука проти релігії") [9, с.39]; робилося усе за для скорочення релігійних громад. Частіше спостерігалось втручання світської влади в духовні справи. Політика влади була спрямована і на те, щоб підірвати авторитет церковнослужителів серед їх пастви. Всіляких утисків зазнали також і сім'ї служителів культу.

Особлива увага при цьому приділялася скороченню чисельності та згортанню діяльності православних храмів та громад. Проведений на початку 1961 р. опис церков за областями Української РСР, виявив, що на той час функціонували 6464 православні споруди (з них 5463 церкви і 955 молитовні будинки). У 1962 р. з них було закрито 1144 будови. З кліру діяло 15 архієреїв, 4114 священників, 236 дияконів, 3634 псаломщиків, 38358 осіб обслуговуючого персоналу, контингент яких на початок 1962 р. суттєво зменшився. Додамо, що у 1960 р. було закрито 10 монастирів, котрі за міркуваннями влади були "...розсадниками мракобісся, в яких концентрувався спекулятивний фанатично настроєний елемент", що поширював шкідливий вплив на радянське суспільство [10, с.188].

Контроль за релігійним життям православного населення влада здійснювала за допомогою Ради зі справ Російської Православної Церкви, створеної 18 грудня 1943 р. постановою Ради Народних Комісарів. Основним обов'язком Ради був зв'язок між керівництвом СРСР та Патріархом Московським та вся Русі; в союзних та автономних республіках, краях та областях вона мала своїх представників.

На території Української РСР з 1943 р. роботу з забезпечення на всій території контролю за дотриманням законодавства про культу виконував Уповноважений Ради зі справ РПЦ по Українській РСР.

З 1946 р. Рада Народних Комісарів була перетворена на Раду Міністрів СРСР. Відтепер представник мав назву Уповноважений Ради зі справ РПЦ при Раді Міністрів СРСР по Українській РСР, на якого покладались наступні функції:

1. Нагляд за правильним та своєчасним впровадженням у життя на території республіки (або області) законів, а також постанов уряду СРСР, які стосуються РПЦ;

2. Надання Раді Міністрів УРСР (облвиконкомам) та Раді зі справ РПЦ висновків з питань РПЦ;

3. Своєчасне інформування ради Міністрів Української РСР (облвиконкомів) та Ради зі справ РПЦ про стан в республіці та областях РПЦ, її положення та діяльність.

У грудні 1965 р. апарат Уповноваженого зі справ РПЦ при Раді Міністрів СРСР по УРСР припинив свою діяльність у зв'язку з об'єднанням компетенцій Ради зі справ РПЦ та Ради зі справ релігійних культур при Раді Міністрів СРСР по Українській РСР та створенням на території УРСР апарату Уповноваженого Ради зі справ релігій при Раді Міністрів СРСР по УРСР (постанова ЦК КПУ та РМ УРСР від 25 січня 1966 р.). Таким чином, владою було задіяно більшість важелів та методів впливу, щоб послабити церковну організацію.

Важлива подія у православному житті сталася 18 липня 1961 р. у Троїце-Сергієвій Лаврі. Тут відбувся Архієрейський Собор, рішення якого стало своєрідним компромісом у стосунках Церкви та комуністичного керівництва. Основним питанням, що розглядалося, було внесення змін у "Положення про управління Російською Православною Церквою". Під впливом владних структур Собор встановив нову організацію приходського правління. Фактично після певного послаблення тиску на церковне життя у роки Великої Вітчизняної війни та післявоєнні роки відбулося повернення до жорсткої постанови ВЦВК та Раднаркома РРФСР 1929 р. "Про релігійні об'єднання", яка встановлювала священників, як осіб, що не мали виборчого права та відсторонялись від господарчих справ релігійних громад [3, с.515].

Фактично, за новим Положенням, обов'язки священника зводились до богослужбової діяльності та духовного керівництва парафіями. До складу церковної ради духівництво більше не входило та звільнялося від обов'язків в господарсько-фінансовій діяльності православної общини. Священника на вакантні посади в релігійні общини призначав єпархіальний архієрей за умови, що від віруючих надходило прохання про призначення вище згадуваної духовної особи. Священник обов'язково повинен був скласти з церковною радою договір про прийняття його на роботу. Крім того, духовна особа допускалася до несення служби тільки в тому випадку, якщо вона мала реєстраційну картку від Уповноваженого Ради по справах РПЦ цієї області [11, с.24–25].

Священнослужитель відтепер ставав найманною особою, яка була повністю підконтрольна Уповноваженому Ради по справах РПЦ та мала узгоджувати з ним свою діяльність. Крім того, обов'язковою умовою роботи було також ведення облікових журналів, де вносились прізвища всіх людей, які приймали участь у релігійних обрядах. Такі дії відштовхували населення від Церкви, тому що за участь у релігійному житті людину могли виключити з партії, звільнити з роботи та переслідувати родичів та близьких.

Реакція православного духівництва на Положення Синоду була неоднозначною. Наприклад, Уповноважений Кіровоградської області зазначав, що, загалом, серед священнослужителів області було два погляди на внесення змін у діяльність церковної організації. Перша група висловила позитивно та вважала, що господарча діяльність тільки відволікала священника від несення духовного наставництва. Відтепер у

священнослужителя з'явилася можливість повністю присвятити себе церковним справам. Друга ж група висловила невдоволення та дотримувалась думки, що Положення про правління РПЦ було прийнято Помісним Собором у 1945 р., і Синод не має права змінювати таке Положення, акцентувавши увагу на тому, що такі дії можуть значно послабити загалом усю церковну організацію. Існувала також досить незначна група духівництва, яка дотримувалась нейтралітету стосовно обговорюваного питання [11, с.24–25]. Щоб дещо роз'яснити політику вищого духівництва, Першоієрарх зауважив, що рішення Синоду ні в якому разі не скасовує Положення про управління РПЦ, а тільки вносить деякі корективи [1, с.333]. Як у своїй доповіді зауважив митрополит Борис, священник, і загалом вся Православна Церква, повинні правильно розуміти дух часу, якщо хочеш вижити: "... треба їздити у трамваї і не висовуватись" [11, с.16]. Прийняття нового Положення було виваженим рішенням вищого православного духівництва задля подальшого життя православної громади у радянській державі.

Щоб у майбутньому мати повний контроль у сфері релігійного життя, керівництво СРСР вдалось до кадрових змін. 21 лютого 1960 р. був звільнений з посади голови Ради зі справ Російської Православної Церкви Г. Карпов, за час роботи якого у воєнні та післявоєнні роки відбулось масове відкриття православних приходів. Його наступником став В. Куроедов, який пізніше, у 1966 р., очолив новостворений апарат Уповноваженого Ради зі справ релігій при Раді Міністрів СРСР. Саме за діяльності В. Куроедова у політиці втілились в життя нові адміністративні та каральні заходи щодо релігійних об'єднань та діяльності православного духівництва [3, с.513].

Керівництво радянської держави розуміло: для того, щоб створити нову людину, яка б жила за соціалістичними принципами, треба було посилити комуністичні впливи саме в ідеологічній сфері. Увага приділялась найменшим деталям. Так, наприклад Г. Пінчуком (Уповноважений Ради зі справ РПЦ при Раді Міністрів УРСР) було зроблено ряд зауважень до збірника, який містив твори антирелігійного характеру "Діла небесні": "...підібрано чимало атеїстичних творів, які давно відомі читачеві. Певна частина творів викликає сумнів щодо їх надрукування. У багатьох поетичних працях є брутальна лайка. Віруючі, скажімо, читаючи "Лик Спасителя" С. Тельнюка, можуть відвернутися від цього збірника. Я спробував прочитати "Лик спасителя" декільком жінкам-інтелігенткам, серед яких не було жодної віруючої. Всі вони ледве дослухали моє читання...Чи виграємо ми цими рядками в антирелігійній пропаганді?" [12, с.9–11].

Влада проводила антирелігійну роботу, перш за все, серед молоді та дітей. Впливати на свідомість літніх людей було значно складніше, адже в них був сформований світогляд та усталені цінності. Наприклад, партійне керівництво міста Харкова, щоб "...відсторонити дітей від

проникнення у храми, за два тижні до релігійного свята організували пікети біля церков та відсікали школярів від їх батьків" [8, с.119].

Та все ж така політика не давала бажаних результатів. Про це свідчила досить велика кількість віруючих серед радянського населення. Поступово в суспільстві виникав своєрідний феномен – віруюча радянська людина. Показовим є випадок, який у своєму звіті до Уповноваженого УРСР про релігійне свято "Пасха" у 1963 р. описує Уповноважений по Харківській області: "...у Трьохсвятительській Церкві м. Харкова один робітник (35–38 років) знаходився з двома дітьми, які були учнями другого та четвертого класу. На моє питання, чому він знаходиться у храмі з дітьми, відповів: "... мені ніхто не зможе заборонити виховувати своїх дітей, так як я хочу". Його старший хлопчик сказав: "...я сам просив відвести нас до Церкви". У той же день я завітав і до Церкви с. Пясочін, там я побачив підлітка років тринадцять-чотирнадцять, який стояв зі своєю матір'ю та молився. На питання щодо його мотивів перебування на богослужінні та взагалі його причин приходу до Церкви, той відповів: "...у школі я піонер, а у Церкві віруючий. Я вірю в Бога, тому сповідався та причастився". Серед тих, хто посвячував паски, були працівники залізної дороги, а також робітники воєнізованої охорони Академії ім.Говорова" [8, с.121]. Ще одним прикладом своєрідного симбіозу, що виник у суспільстві, може стати інформація Уповноваженого по Миколаївській області, яку він надав у звіті про стан обрядності в регіоні, де зазначає: "...в обрядах хрещення приймають участь комуністи, комсомольці та інтелігенція" [11, с.44].

Таке співіснування матеріалістичного та релігійного світогляду, звісно, не влаштовувало владу. Одним з найважливіших кроків по формуванню соціалістичної свідомості стало викорінення релігійних уявлень з побутового життя радянського населення. Це було досить складним завданням, адже такі свята, як хрещення дитини, вінчання, або ж обряд поховання, досить укорінились у суспільстві. Як зазначає дослідник П. Косуха, перш за все це було пов'язано з "...чимось особистим в людині, інтимною стороною життя". Ще однією причиною можна назвати тісний зв'язок цих обрядів з старовинними народними традиціями [13, с.19]. Виникла потреба у активній пропаганді нових свят та обрядів, через які можливо було формувати духовні цінності соціалістичного суспільства.

У 1963 р. Г. Пінчуком розіслано розпорядження Уповноваженим по областях УРСР, де наголошено, що на місцях "...повинні бути створені комісії по впровадженню нових радянських обрядів і нових звичаїв" [14, с.176]. Характерною особливістю розвитку свят та обрядів був перехід від створення таких заходів до формування стійких комплексів, які б повторювались з року в рік та поступово переходили у своєрідну традицію [5, с.68].

У своїй праці "Нові радянські традиції, свята та обряди" дослідник Ю. Гуров пропонує наступну класифікацію свят, які на той час активно проводились.

До першої групи науковець відносив дитячі та юнацькі традиції та обряди, які в свою чергу поділялися на: а) обряди ідейно-політичного виховання школярів ("З Леніним в серці" і т.д.); б) традиції, пов'язані з військово-патріотичним та інтернаціональним вихованням ("Шляхами подвигу" і т.д.); в) пов'язані з трудовим вихованням ("В праці слугують та ростуть" і т.д.); г) обряди та традиції направлені на морально-естетичне виховання ("Традиції юних атеїстів" і т.д.).

Друга група включала в себе сімейно-побутові свята: а) народження дитини ("Людина народилась" і т.д.); б) укладення шлюбу ("Добрий шлях молодій сім'ї" і т.д.); в) похорони.

До третьої групи належали трудові свята. Це традиційні урочистості, які проводились у колективі. Наприклад: "День першої зарплати", "День молодого працівника", і т.д.

Вирізнялася також остання, четверта, група – загальнополітичні традиції та обряди. Відзначались такі свята, як "Тиждень революційної слави", "До захисту Вітчизни готові!" [15, с.7].

П. Косуха виділив ще один тип нової обрядності – професійні свята. До першої групи відносились загальнодержавні професійні свята, такі як День залізничника, День шахтаря, День металурга і т.д. До другої групи належали менш розповсюджені свята: День тваринника, День меліоратора і т.д. Свята та обряди мали дві частини: урочисту та масово-розважальну. У першій реалізувалась загальна ідея свята, друга частина присвячувалась виступам колективам художньої самодіяльності, майстрам мистецтв [13, с.7–12]. Такі різнобічні свята, на думку влади, допомагали витіснити релігійний аспект з побутового життя радянського населення, дозволяли з дитячого віку виховувати в людині соціалістичні принципи та цінності.

Релігійні таїнства обрядів та їх сімейна інтимність витіснялась з свідомості населення. Влада цілеспрямовано намагалася створити нову людину, якій не потрібна віра в Бога, вона повинна була вірити лише в соціалістичні ідеї та силу радянського народу. Проходив процес повного розриву між сучасністю та історичним досвідом поколінь, відбувалась заміна останнього комуністичною ідеологією [16, с.279].

Така державна політика була спрямована на викорінення у свідомості та побуті людей всього, що було пов'язано з релігійно-обрядовою діяльністю. Соціалістичні свята та обряди інколи повторювали релігійні. Наприклад, свята, які пов'язані з найважливішими подіями в житті людини, такі як народження дитини, укладання шлюбу, поховання близьких. Але в нових традиціях нівелювався релігійний аспект. Популяризація радянських свят серед населення впроваджувалась за допомогою їх пафосності та масовості. Обряди проводились у спеціально облаштованих приміщеннях. Все

дійство супроводжували духові оркестри, творчі об'єднання. На свята запрошували трудові колективи.

У кожній області вводились нові обряди зі своєю специфікою. У Донецькій області за 1963 р., наприклад, була розроблена цілісна система урочистої реєстрації новонароджених у РАГСах. Робітники лікарні обов'язково повідомляли про новонародженого у профспілки, де працювали родичі матері. Профспілки, в свою чергу, мали проявляти "...опіку та підтримку, приймати всі заходи, щоб мати з новонародженим не потрапила під вплив церковників" [14, с.2].

У Закарпатській області за 1961–1963 рр. було відкрито 35 спеціальних обрядових приміщень. Щоб нові соціалістичні свята якнайшвидше популяризувалися серед населення, у 1962 р. був проведений семінар секретарів райвиконкомів по обміну досвідом з організації святкової реєстрації новонароджених та шлюбів [14, с.17]. У більшості областей на свята запрошували творчі колективи, створювались сценарії, які підвищували урочистість події.

Зустрічались непоодинокі випадки, коли радянські обряди проводились в колишніх церковних спорудах. У Івано-Франківській області під Дім святкової реєстрації шлюбів у 1963 р. була закрита та переобладнана Церква [14, с.125].

Замість церковних таїнств пропонувались більш відкриті, доступніші обряди та традиції [17, с.23]. Скажімо, за новим порядком, похоронну процесію до кладовища супроводжував оркестр. Однак, не дивлячись на всі намагання влади, люди, особливо в сільській місцевості, не поспішали полишати релігійну частину ритуалу. У багатьох випадках померлого також відспівував і священник. Такі факти свідчили про те, що люди не готові були повністю відмовитися від релігії.

Був широко розповсюджений обряд, який проводиться після свята Пасхи – так звані "проводи". За свідченням Уповноваженого РПЦ по Донецькій області, в цей день на кладовищі збиралася велика кількість людей. Багато з яких приїжджало на автомобілях, у тому числі на тих, що належали державним організаціям. І що головне, така традиція носила масовий характер [11, с.9–10]. У дні релігійних свят місцевою владою впроваджувались заходи, щоб відволікти населення: всілякі виїзди на природу, культурно-розважальні програми, суботники та недільники. Замість "проводів" у 1963 р., напередодні Дня перемоги, на території всій УРСР було запроваджено День пам'яті, коли люди могли вшанувати померлих [13, с.28].

Окремо слід сказати про місцеві свята. На свято Храму у Полтавській області в селі Петрівка Миргородського району щорічно відзначали День колгоспу "Україна", а у селі Власівка Зінківського День зустрічі весни [14, с.29–30]. У Донецькій області проводилися традиційні нерелігійні свята, такі як День врожаю, що відтепер були "направлені в дусі соціалістичної моралі" [14, с.1].

Отже, дії партійного керівництва були цілеспрямовано на формування нового типу свідомості у радянської людини. Кожен крок у напрямку ідеології був узгоджений та чітко спланований. Контроль за формуванням особистості починався ще з народження та тривав все життя.

Таким чином на початку 60-х рр. ХХ ст. релігійна ситуація на території радянської України ускладнилась. Партійне керівництво почало уживати більш радикальні заходи тиску на церкву та віруюче населення України. Рішення Архієрейського Собору РПЦ 1961 р. послабило духівництво та відкрило широкі можливості владним колам для безпосереднього втручання у внутрішнє життя Церкви. Вище православне духівництво розуміло, що такі рішення були однією з основних умов виживання самої церковної організації у радянській державі. Відбувалась інтенсифікація антирелігійного наступу. За свідомість людини йшла ідеологічна боротьба світогляду матеріалістичного та релігійного. У суспільстві виник симбіоз – разом співіснували соціалістичні ідеали та релігійні уявлення.

Література

1. **Пашенко В.** Православ'я в новітній Україні / Володимир Пашенко. – Полтава, 1997– . – Ч.1. – 1997. – 354 с. 2. **Баран В.** Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. – 303 с. 3. **Ципін В.** Історія Російської Православної Церкви / В. Ципін. – М.: Вид-во Сретенського монастиря, 2007. – 815 с. 4. **Історія** релігії в Україні / [за ред. А. М. Колодного]. – К.: Знання, 1999. – 735 с. 5. **Горовой В. Н.** Обрядность в зеркале времени / В. Н. Горовой. – Днепропетровск.: Промінь, 1988. – 78 с. 6. **Центральний** державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф.4648, оп.1, спр.226. 7. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.1, спр.224. 8. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.1, спр.405. 9. **Державний** архів Луганської області, ф.179, оп.5, спр.756. 10. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.1, спр.323. 11. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.1, спр.239. 12. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.1, спр.459. 14. **ЦДАВОВУ**, ф.4648, оп.5, спр.376. 13. **Косуха П.** Наши праздники и обряды / П. И. Косуха. – К.: Знание УССР, 1987. – 47 с. 15. **Гуров Ю.** Нові радянські традиції, свята, та обряди / Ю. С. Гуров. – Чебоксари: Чуваш. кн. вид-во, 1990. – 108 с. 16. **Смолій В.** З історії повсякденного життя / В. А. Смолій. – К.: Інст.-т Історії України НАН України, 2010. – 381 с. 17. **Демьянов А.** Факти против измышлений / А. И. Демьянов. – Воронеж: Центрально-Черноземное книжное изд-во, 1989. – 127 с.

Заблоцкая Н.В. Политика советского руководства по отношению к Русской Православной Церкви и верующему населению УССР начала 60-х гг. ХХ ст.

В статті проаналізована політика керівництва СРСР по відношенню к РПЦ и населению УССР начала 60-х гг. XX ст.

Ключевые слова: Русская Православная Церковь, церковная политика, священник.

Заблюцька Н. В. Політика радянської влади по відношенню до Російської Православної Церкви та віруючого населення УРСР початку 60-х рр. XX ст.

У статті проаналізована політика керівництва СРСР щодо РПЦ та населення УРСР початку 60-х рр. XX ст.

Ключові слова: Російська Православна Церква, церковна політика, священник.

Zablotska N. The policy of the Soviet leadership towards Russian Orthodox Church and religious population of the Ukrainian SSR in the early 1960s.

The policy of the USSR leaders towards the Russian Orthodox Church and population of Ukrainian SSR in the beginning of the 1960s is analyzed.

Keywords: Russian Orthodox Church, church policy, priest.